

Egy kisvárosi ÁMK működése

Z. Város Polgármestere 2006 szeptemberében arra adott megbízást, hogy az X. Y. Általános Művelődési Központ (a továbbiakban: ÁMK) működésének egyes területeit vizsgáljam meg. Ezek a szempontok – szerződésünk alapján – az alábbiak voltak:

1. *A megbízott elvégzi az ÁMK közművelődési szakterületére vonatkozó fenntartói ellenőrzést.*
2. *A megbízott feltárja az ÁMK közművelődési szakterületén a törvényes működés esetleges hiányosságait, illetve megerősíti a fenntartót, hogy a közművelődési feladat vitele a hatályos jogi szabályozásokkal összhangban folyik.*
3. *A szakértői vizsgálat alapján a megbízó átfogó képet kap az ÁMK közművelődési szakterületének belső szervezeti feltételrendszeréről, pénzügyi, tárgyi és személyi kondíciójának harmóniájáról.*
4. *A megbízott felülvizsgálja az ÁMK alapidokumentumait, ellenőrzi a működés hatékonyságát.*

A vizsgálatához minden dokumentumot megkaptam, ezek feldolgozása mellett két alkalommal tettem helyszíni látogatást, beszélgettem az intézmény vezetőivel és közművelődési munkatársaival.

Jelentésem a fenti szempontok összevonásával két nagy részből áll:

- A) az intézmény általános szervezeti, működési törvényességi szempontú elemzése;
- B) a közművelődési szakterület feltételrendszerének és hatékonyságának vizsgálata.

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy – kompetencia híján – a jelentés csak az elengedhetetlenül szükséges mértékben érinti a közművelődésen kívüli szakterületek világát. Ezért az intézmény egészére érvényes dokumentumok elemzése is elsősorban a közművelődés szempontjából történt.

A) AZ INTÉZMÉNY TÖRVÉNYESSÉGI VIZSGÁLATA

I. INTÉZMÉNYI ALAPDOKUMENTUMOK

1. Alapító okirat

A 181/2006. (V. 30.) kt. sz. határozattal módosított dokumentum több ponton tévesen, hiányosan és pontatlanul fogalmaz:

A közoktatási törvény (1993: LXXIX.) 37. § (5) bekezdése rendelkezik az alapító okirat tartalmáról. Ebben egyik követelmény az intézmény *típusának* meghatározása, amely itt hiányzik. Ezt nem pótolja a dokumentum 6. pontjában megfogalmazott „működési köre”, hiszen az általában területi hatókört határoz meg. Itt a helyes fogalom a fenti törvény 33. §

(1) bekezdés c) pontja szerint: *általános művelődési központ*. Az intézménynek ugyanis ez a pontos típus-meghatározása, amelyet *külön pontba* kell foglalni.

Az intézmény összes egyéb alapidokumentumán végighúzódik a 7. pontban gyökerező *fogalmi* és az ebből szinte törvényszerűen következő *szervezeti tisztázatlanság*. A közoktatási törvény 121. § 18. és 44. pontjaiban teljesen egyértelműen definiált az *intézményegység* és a *telephely* fogalma, a köztük lévő különbség könnyen észrevehető. A probléma kiemelt fontossága miatt idézem ezeket:

18. p.: **intézményegység**: az a szervezeti egység, amelyik a közoktatási intézmény, többcélú intézmény alapfeladatát (például óvodai nevelés, iskolai oktatás, kollégiumi nevelés, nevelési tanácsadás, könyvtári szolgáltatás) látja el.

44. p.: **telephely**: az alapító okiratban meghatározott, a székhelyen kívül működő szervezeti egység (tagintézmény, kihelyezett osztály, csoport, műhely, gyakorlóhely, iroda, napközi, tanulószoba, konyha stb.) elhelyezését szolgáló feladat-ellátási hely.

Ezek tehát nem szinonim, egymással felcserélhető és/vagy behelyettesíthető fogalmak. Ebben az értelmezésben az intézményegység egy **szervezeti egység**, a telephely pedig valamilyen tevékenységnek helyet adó **ingatlan**. Mindezek okán megállapítható, hogy a 7. pontban „összecsúsztatták” a két dimenziót – *szétválasztásuk feltétlenül indokolt*, hiszen a telephely-rovatban közölt címek az intézményegységeknek székhelyei és nem telephelyei. A Központ étterem viszont egyértelműen telephelynek minősül, mint ahogy a strand is, ami viszont érthetetlenül hiányzik a telephelyek felsorolásából.

Javaslom tehát a fenti elvek betartásával intézményegységenként és a megfelelő egységhez, vagy épp a központ egészéhez tartozó tartozó telephelyek (étterem, strand...) szerint rendezni a felsorolást.

A fentiekkel függ össze az *ÁMK jelenlegi legsúlyosabb szervezeti törvénysértése*: az alapító okirat nem rendelkezik arról, hogy az alaptevékenységek sorában megjelenő *nyilvános könyvtári* funkciót hogyan látják el. A jelenlegi gyakorlat ugyanakkor jogsértő, mivel nyilvános könyvtári tevékenységet vagy iskolai könyvtár láthat el a 11/1994. (VI. 8.) MKM r. 6/C. § (3) bekezdése alapján (és viszont: ugyanezen § /4/ bekezdése alapján iskolai könyvtári feladatot – meghatározott feltételekkel – nyilvános könyvtár is elláthat), vagy szakmailag elkülönült **könyvtári intézményegység** (pályázatot, vezetői pótlékban részesülő intézményegység-vezetővel). *A testület itt olyan joghézagot hozott létre, amit sürgősen meg kell szüntetni*. Ennek bővebb kifejtésére a későbbiekben kitérünk, mert más szempontoknál is meghatározó ez a probléma.

Különös azonban, hogy ez a probléma már a 2005. évi könyvtári szakfelügyeleti jelentésben is olvasható, mégsem módosítottak rajta.

Apróság, de értelmezhetetlen a 8. pontban, az alaptevékenységek 15. pontjaként sorolt *felújítási, felhalmozási tevékenység*, hiszen semmilyen szakmai ill. ezzel összefüggő egyéb tevékenység logikai rendjébe nem illeszkedik, ezt semmilyen jogszabály nem írja elő. (Nem véletlenül nincs mellette TEAOR szám.) Ennyi erővel a mindennapi takarítást is beírhatták volna. De ugyanígy a közművelődési tevékenységnek is fölösleges dupluma a 9. pont táblázatának 11. pontja (*közösségi tér biztosítása*).

2. Szervezeti és Működési Szabályzat

Az intézmény 2006. június 29-ei keltezésű SZMSZ-éről az alábbi megállapítások tehetők:

A közoktatási törvény 33. § (7) bekezdése így szól: „**A többcélú intézményben egy szervezeti és működési szabályzatot ... kell készíteni.**” Ezt erősíti a 40. § (2) bekezdésének azon mondata, miszerint „*a közös igazgatású közoktatási intézmény és általános művelődési központ szervezeti és működési szabályzata tartalmazza a működés közös szabályait és – intézményegységenként külön-külön – az egyes intézményegységek működését meghatározó előírásokat*”. Tehát az egységes dokumentumon belül kell megfogalmazni a sajátosságokat. Ezzel szemben itt nem egységes szerkezetben rögzíti az ÁMK és intézményegységeinek szervezeti és működési szabályait, hanem különálló dokumentum valamennyi. Helytelen a *XIII. Záró rendelkezések* ill. a *XIV. Záradék* c. fejezetben *mellékletnek* ill. *kiegészítő dokumentumokként* értelmezni azokat. Az inkohereciát az is erősíti, hogy pl. a közművelődési intézményegység – saját SZMSZ-ének zárómondata szerint – az ÁMK 2002-ben elfogadott SZMSZ-e szerint készült. Ez viszont jogilag és szakmailag is képtelenség.

Azért is különös ez az állapot, mert ezt már a 2002. évi szakértői vizsgálat is kifogásolta, s négy év sem volt elég a törvényes dokumentáció elkészítésére. Az elvárás egyébként szakmailag is logikus: *integrált szervezetnek csak integrált szmsz-e* lehet.

Az alapító okirat az intézmény nevét így határozza meg: *Z. Város Önkormányzat Képviselőtestületének X. Y. Általános Művelődési Központja*. Az SZMSZ I. 1. pontjában azonban csak így szól a név: **X. Y. Általános Művelődési Központ**. Az intézmény mindenütt, körbélyegzőjén is (!) ezt a használja – jogszerűtlenül. Kétségtelen tény, az alapító okiratban leírt név összetettsége, hosszúsága miatt a mindennapi gyakorlatban használhatatlan, túlbürokratizált, az intézményi gyakorlat életszerűbb.

Ezért **javaslom**, hogy az alapító okirat szövege idomuljon az SZMSZ-hez és a valósághoz: módosítsák így az intézmény nevét.

És ha már bélyegzőről esett szó: hiányzik a dokumentumból a kör- és a hosszúbélyegzőkről való rendelkezés (felirat, használat, ha több van, kinél, milyen jogosítvánnyal stb.).

Az I. 1. p. sorolja az intézményegységeket, ahol – joggatlanul, ezért érthetetlenül! – szerepel az Étterem. Ez legfeljebb telephely lehet. Igaz, ilyen felsorolást az SZMSZ nem tartalmaz (?), pedig oda kéne besorolni a stranddal és az iskolai osztályok elhelyezésére szolgáló egyéb ingatlanokkal (I. 1. a./) együtt.

Az I. 3. pontból is hiányzik a strand felsorolása, pedig ez épületekről szól. (Viszont ide nem tartozó mondatokként olvashatók az egyes intézményegységre vonatkozó tartalmi utalások is, mint pl. a tanszakok felsorolása.)

A IV. 2. pontban az igazgató kinevezéséről szóló hivatkozásnál javaslom, hogy mindig az egységes szerkezetbe foglalt alaprendeletre (138/1992. Korm. r.) hivatkozzanak, s ne a módosítást tartalmazóra, mint itt teszik.

Ugyanitt pontatlan és félrevezető az a fogalmazás, miszerint „az általános iskolai munkát két igazgatóhelyettes segíti”. Akkor ők nem az ÁMK, hanem csak az általános iskolai intézményegység vezető-helyettesei? De akkor intézményegységvezető-helyettes lenne a beosztásuk. S hogy értelmezendő L. H. igazgatóhelyettesi megbízása? Akkor ő a harmadik?

Ebben a pontban még helytelen a *vezető óvónő* fogalom használata: helyesen *óvodavezető*, mint ahogy ezt a következő oldalon olvashatjuk. A kérdés már csak az: miért nem lehet konzekvens fogalom-használat egy jogi alapidokumentumban.

A IV. 4. pont aztán teljes érthetlenséget okoz az intézmény vezető beosztásaiban. A IV. 2. pont szerint az iskolán kívüli intézményegységeket intézményegység-vezető irányítja, itt viszont – az óvodavezetők kivételével (?) – mindegyik igazgatóhelyettesként íródik. Az is érthetetlen, hogy mit keres itt a gazdasági vezető, hiszen ő nem intézményegység-vezető. A szervezeti tisztázatlanság itt látszik leginkább, hiszen ha korábban az Étterem intézményegységnek minősült, akkor a formális logika szerint itt is olvasni kellene róla.

Az már csak apróság, hogy a vezetői pályáztatásuk jogi alapjának (138/1992. Korm. r.) feltüntetése mellől hiányzik a közművelődési vezetőkre vonatkozó 150/1992. Korm. rendelet feltüntetése. Ezek után már csak remélni lehet, hogy azért eszerint történt (?) a korábbi közművelődési vezetői pályáztatás.

Úgy vélem, ezek kiküszöbölésére érdemes lenne a szervezeti struktúrát vizuálisan is megjeleníteni, benne a pontos vezetői elnevezésekkel, az alrendszerek hierarchikus ábrázolásával.

Újabb problematikus pont a VIII. 1. Eszerint a szakalkalmazotti értekezlet jogosult véleményezni az intézményegység-vezetői pályázatokat. Ez semmiképpen nem érvényes a közművelődésre. Annak vezetői pályázati rendszerét a fentebb már hivatkozott 150/1992. Korm. r. írja le. Abban ilyen kompetencia nincs, kizárólag a helyi (értsd: intézményegységi!) szakszervezet és a közalkalmazotti tanács képviselője vehet részt a szakértői bizottság munkájában.

Törvénysértő a szakalkalmazotti értekezlet résztvevőinek köre. A közoktatási törvény 121. §. 31. pontja szerint a „*szakalkalmazotti értekezlet: a vezetőkből és a közoktatási intézmény alapító okiratában meghatározott alapfeladatra létesített munkakörökben közalkalmazotti jogviszony, illetve munkaviszony keretében foglalkoztatottakból állók közössége*”. Ezt erősíti a 138/1992. Korm. r. 5. § (10) bekezdése, amelyben többször szerepel ez a szóösszetétel: *nevelőtestület (szakalkalmazotti értekezlet)*. Tehát kizárólag a pedagógusok, a közművelődési és könyvtári *szakemberek* vehetnek részt rajta. Ezért *szakalkalmazotti* és nem *alkalmazotti* értekezlet. Téves tehát ide sorolni a dajkát, élelmezésvezetőt, adminisztratív alkalmazottat, oktatástechnikust stb.

Amúgy a szelekció sem logikus, hiszen ha itt van az adminisztrátor, miért nincs itt az animátornak kinevezett portás, a takarítónő, vagy épp' a pincér az Étteremből? Felvetésem abszurditása jelzi, hogy itt alaposan túllőttek a célon, önkényes értelmezéssel bővítve a kompetens kört. (Zárójelben: a mai közművelődési jogrendszerben olyan munkakör nincs, hogy népművelő. De erről később.)

Ugyanez történt a 2. pontban az igazgatótanács felsorolásánál is. A közoktatási törvény 33. § szerint az igazgató munkáját „*az egyes intézményegységek azonos számú képviselőiből álló - igazgatótanács segíti*”. De akkor mit keres itt a „tanárok képviselője”, a „tanítók képviselője” (ez milyen intézményegységet takar?), az Étterem képviselője (ez már elképesztően abszurd) stb. stb. S az „óvodák képviselője” szöveg egyes száma azt jelentené, hogy a három intézményegységet mindössze 1 fő képviselné? **Szögezzük le: azonos számú** képviselőt delegálhat az általános iskola is mint intézményegység (nincs felső- és alsótagozati képviselet) és a többi intézményegység: a három óvoda, a diákotthon, a művészeti iskola és a művelődési ház (s ha lenne könyvtári intézményegység, akkor az is).

Ezen túlmenően, az itteni pongyola megfogalmazás („közművelődésben dolgozók képviselője”) helyett szabatosabb fogalmazással kellene az intézményegységeket definiálni.

Az is téves megfogalmazás, hogy az igazgatótanács megbízása (nem bízza meg senki, a törvény hatalmazza fel) a vezetői ciklus végéig tart. Az igazgatótanács a törvény által létrehozott testület, amely a személyek változásától függetlenül **állandóan** létezik. Mondhatnánk: vezetők és tagok jönnek-mennek, csak a testület mint jogi forma marad.

A XI. Az intézmény ügyrendje c. pontban válik „keményy” az igazgatóhelyettesekről írott korábbi helyzet, hiszen ez akár pénzügyi bonyodalmat is okozhat. Itt ugyanis ez olvasható: „aláírási joga van, az igazgatónak, az igazgatóhelyettesnek, gazdasági vezetőnek”. Kérdés, hogy *melyik igazgatóhelyettesnek* a korábban soroltak közül? (És egy nyelvtani apróság: az igazgató nem kiadványoz, mint itt olvasható, hanem az ügyiratok tekintetében kiadványoz. Kiadványozhat is, de az könyvkiadói tevékenység.)

A XII. pontban ismét *közművelődési igazgatóhelyettesről* olvashatunk – de ez már követhetetlen, hiszen a XIII. pontban is „igazgatóhelyettesek” szerepelnek, anélkül, hogy kiderülne, kiről van szó.

A szakmai továbbképzésről szóló 1/2000. (I. 14.) NKÖM r. 4. § (4) bekezdése így rendelkezik: „*A kulturális intézmény vagy a fenntartó szervezeti és működési szabályzatában kell rögzíteni a továbbképzési és a beiskolázási terv kezdeményezésének, egyeztetésének, véleményezésének, módosításának szabályait.*” Nos, erre vonatkozó szöveg nincs sem az intézményi, sem az önkormányzati SZMSZ-ben. Javaslom ezt az *intézményi SZMSZ-ben* pótolni.

Hiányzik az önkormányzati záradék, nevezetesen, hogy mikor-milyen határozatszámmal fogadta el a testület. Javaslom ezt rávezetni, mert ez hitelesíti.

Mivel külön dokumentum a Művelődési Ház intézményegység SZMSZ-e, erről röviden:

A 6 oldalas dokumentum első két oldala (I. pont) tulajdonképpen megismétli az ÁMK SZMSZ-nek intézményi alapadatait. Ebből is látszik, hogy értelmetlen a külön dokumentum. Viszont itt egyértelműen közművelődési igazgatóhelyettes a vezető beosztása. Ezt csak az teszi problémássá, hogy semmilyen záradék nem olvasható, amely ezt legitimálná.

Az ÁMK legnagyobb szervezeti anomáliája a *Közművelődési egységek* c. fejezetben található. A felsorolás szerint ugyanis 6 csoportja van a közművelődési intézményegységnek, úgy mint:

- felnőtt könyvtár,
- iskolai könyvtár,
- közművelődési csoport,
- mozi,
- büfé,
- audiovizuális csoport.

Vegyük sorba a problémákat!

A *felnőtt könyvtár* jogilag nem létező fogalom. Már 1998. január 1. óta hatályos a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény. Már törvény nevéből kiderül, amit a benne lévő paragrafusok részleteznek, hogy az eddigi *közművelődési könyvtár* nevet felváltotta a *nyilvános könyvtár* fogalma. Ezt kell itt használni.

Az igazi probléma azonban nem ez, hanem a közművelődési intézményegységbe való besorolása, amelynek semmilyen jogalapja nincs. Kifejtésére az SZMSZ összegzésében térek ki.

Az *iskolai könyvtár*hoz rendelt munkakör a közoktatási törvény szerint helyesen: *könyvtárostanár*. A munkakör betöltéséhez pedig elsősorban minimum főiskolai pedagógiai végzettség szükséges, amely mellé elégséges a középfokú könyvtáros asszisztens végzettség. Ám itt sem ez a nagyobb gond, hanem az, hogy – oktatási alapfunkciót segítő alegységként – ez sem lehet része egy közművelődési intézményegységnek, hanem az igazgatóhoz, vagy valamelyik közoktatási helyetteséhez rendelt alegység és munkakör.

A helyzet azonban fokozható, hiszen 2006. január 10-i dátummal létezik egy szabályszerű és mindkét könyvtárra vonatkozó SZMSZ is. Ez végképp érthetetlen, hiszen a könyvtár az intézmény alapidokumentumai szerint semmilyen szervezeti egységet nem képez, mert besorolták a közművelődés területére. Igaz, a közművelődésiben külön egység a két könyvtár, de ez a dokumentum összevonva kezeli őket. Annyi bizonyos: nehéz ebben az

ÁMK-ban eligazodni. Részleteibe kompetencia híján nem bocsátkozom, de ahol ilyen félmondat is olvasható, hogy „...szervezetileg a megyei könyvtárhoz tartozik”, s ezt aláírja az igazgató és a közművelődési helyettes, akkor ott egyéb hibák is lehetnek.

A *közművelődési csoportban olvasható animátor* munkakör a közművelődési jogban ismeretlen, márpedig egy SZMSZ-ben csak a vonatkozó jogszabályokban (150/1992. Korm. r. ill. 2/1993. MKM r.) definiált munkakörök írhatók le. De erre még visszatérünk. A probléma azonban mélyebb: olyan munkakörök ezek, amelyeken az intézmény *egészére* vonatkozó tevékenységet folytatnak, tehát nem ide kellene sorolni őket.

Rejtély, hogy a *mozi* mitől szervezeti alegység, ha létszám nincs hozzá rendelve.

Az SZMSZ *csúcsabszurditása*, hogy a vállalkozásban működtetett *büfé* egy közoktatási intézmény szervezeti egységeként jelenik meg. Ez olyan fokú képtelenség, amelyre *nincs mentség és magyarázat*. És még akkurátusan meg is fogalmazódik a feladata. A kérdés már kínosan vicces: hogyan kéri ezt számon?

Nem lehet egyetérteni azzal, hogy a létszám nélküli (?) *audiovizuális csoport* egy speciális intézményegység részeként jelenik meg. Mivel az ÁMK *egészét* kiszolgáló egységről van szó, a szervezeti logika szerint ez is ún. igazgató-közvetlen egység lenne.

Mindezt ha összevetjük a 2004. és a 2005. évi kulturális statisztika 6. pontjában jelzett foglalkoztatottak számával, akkor végképp összezavarodunk. A 2004. évben még szerepelt 2 fő középfokú közművelődési szakember, ám a 2005. évben már valamiért nem is. Ez azt jelenti, hogy 2004-ben téves adatszolgáltatás történt, 2005-ben pedig a saját SZMSZ-t sem tartotta be a szervezet.

De ugyanez van az 1 fő műszaki-technikai alkalmazott esetében is (talán az oktatástechnikus?), hiszen az SZMSZ-ükben 2 fős audiovizuális csoport szerepel.

Vitatható az is, hogy milyen alapon jelenik meg közművelődési alkalmazottként 2 fő ügyviteli (csak nem az „animátorok”-ról van szó? – de ők 3 fős csoportként szerepelnek) és az 1 fő fizikai, miközben az SZMSZ-ükben az összes takarító és udvaros ott szerepel.

Összegezve a két SZMSZ-t, ki kell mondani, hogy **elemi jogismeretek hiányosságáról** tanúskodik. Olyan jogszabályok alkalmazása nem történt meg, amelyek döntő része 13-14 éve hatályban van. Ennek az **elképesztő jogtudatlanságnak** az eredménye az, hogy a dokumentumokból éppen „csak” a legfontosabbak nem tudhatók meg:

- ***Hány tagú a szervezet?***
- ***Milyen a szervezeti struktúra?***
- ***Milyen a vezetői hierarchia és kompetencia rendszere?***

A fenti alapproblémák mellett számtalan apró pongyola fogalmazás, a szakmai fogalmak ellentmondásos használata dúsitja a képet. Láthatóan nem tisztázott az ÁMK-s szervezeti forma lényege, a szakmailag önálló intézményegységek struktúrája. Rendezetlen s ezért jogsértő a nyilvános és az iskolai könyvtár státusza. Úgy tűnik, hogy minden olyan tevékenységet, ami nem közvetlenül vett oktatási tevékenység (pl. oktatástechnikusok, az animátornak titulált portás-információsok, hogy a büfésről már ne is szóljunk), azt úgymond „besöpörték” a közművelődési intézményegység ill. annak vezetője hatókörébe.

Feltétlenül javaslom tehát, hogy alapos jogi ismeretszerzés (!) és értelmezések után készüljön el egy egységes szerkezetű, a törvényességnek és a rész-szakmaiságoknak is megfelelő dokumentum.

3. Pedagógiai-művelődési program

A közoktatási törvény szerint az ÁMK-ban **egy** pedagógiai-művelődési programot kell készíteni. Ehhez képest az intézmény rendelkezik egy 2004. június 10-ei dátumú, 2004-2012. szülő programmal, amelyben az általános, zömében az alapító okiratból és az SZMSZ-ből átvett – s pedagógia-művelődési programban szükségtelen – szervezeti információk után elkülönülve következnek az egyes intézményegységek, köztük a közművelődési intézményegység dátum nélküli (?) nevelési (?) programja.

A teljes dokumentum alapján kijelenthető, hogy **ez a program sem formailag, sem tartalmilag nem felel meg** az ámk alapvető filozófiájának, egy pedagógiai-művelődési program szükséges és lehetséges tartalmának. Formailag azért nem, mert attól még nem egységes szerkezetű egy program, hogy egy füzetbe kötik. Tartalmilag pedig azért nem, mert az általános művelődési központ eredeti szellemiségében az **integrált művelődési folyamatok**ért jött létre, ez a dokumentum azonban az integráció minimumát is alig jelzi, hiszen *egymástól független* szakprogramok lettek egy csokorba kötve.

Néhány további észrevétel:

A dokumentum részben megismétli az SZMSZ-ből már sorolt tévedéseket, jogsértéseket, ám még azzal sincs szinkronban, hiszen itt pl. az Étterem már nem minősül intézményegységnek.

Belső aszinkront bizonyít az, hogy az általános rész 135 dolgozóról, a közművelődés nevelési programja 147 dolgozóról ír. Ez mint cseppben a tenger, úgy mutatja meg a szervezeti állapotokat.

A közművelődés 14 oldalas nevelési programja 5 oldalon keresztül ismétli az általános intézményi dokumentumok adatait, szövegeit – átvéve az össze ottani hibát –, ami itt teljesen fölösleges, nyilvánvaló töltelékszöveg az egész.

Ha még lehet fokozni a szervezeti káoszt, akkor ez a dokumentum megteszi. A 8. oldal *A közművelődés szervezeti felépítése és személyi ellátottsága* c. ábrája szerint ugyanis – szemben az ÁMK-SZMSZ-ben közöltekkel – a 10 fős kisegítő személyzet (takarítók, udvaros, éjjeliőrök) is ebbe az egységbe tartoznak. Úgy látszik, tényleg az volt a legfőbb rendező elv a szervezeti struktúra kialakításánál, hogy minden idevaló, ami máshova nem fér be. De akkor miért nincs így az SZMSZ-ben? Legalább az alapidokumentumok lennének szinkronban. Határozottan leszögezem: egyáltalán nem elfogadható ez a rendezési elv, még akkor sem, ha ez vélhetően L. H. kiváló ügybuzgalma és munkavégzése. ***Egy szervezet egészét kiszolgáló alegység minden esetben a vezető hatókörébe kell, hogy tartozzon.***

Az már szinte természetes megállapítás, hogy ez nem nevelési program, hiszen az intézményi működés hétköznapi praktikumait sorolja, s még céljaiban sincs utalás az **oktatási folyamatokba ágyazott művelődésről**, miközben még az is szervezeti cél lehet, hogy a termeket bérbe adják.

Javaslom a pedagógiai-művelődési program átdolgozását ill. integrált szellemiségű újraírását.

4. A közművelődési intézményegység továbbképzési és beiskolázási terve

Mindkét dokumentum célja, hogy az 1/2000. (I. 14.) NKÖM r. előírása szerint a 7 évenként kötelező 120 óra szakmai továbbképzési kötelezettség teljesítését megtervezzék. Az intézménytől kapott továbbképzési terven *nincs dátum és bélyegző*, ami szabálytalan.

Szerepel a végén három kiegészítő mondat: *„2006. évben a közművelődés területén dolgozók közül a fenti személyek tanulmányait támogatjuk. Más beiskolázást nem tervezünk. A továbbképzéshez a központi támogatást nem igényeljük.”* Érthetetlen, hogy ha van továbbképzésben résztvevő személy (mint olvasható: három is), akkor miért nem igénylik a normatívát, ami törvényes járandóság? Ilyen gazdag az intézmény?

Megállapítható, hogy nem teljesül a rendelet előírása. A 4. § (5) bekezdése ugyanis így szól: *„A továbbképzési rendelet 7 évre rögzíti, hogy...a kulturális szakemberek mely időpontban és milyen típusú továbbképzésekben vesznek részt.”* Nos, hogy *„mely időpontban”*, az egyikből sem derül ki egyértelműen mindenkinek. Ráadásul teljesen fölöslegesen sorolja fel az alkalmazottak összes eddigi végzettségét, illet a rendelet nem kér.

A kapott **beiskolázási terv nyomaiban sem felel meg** az erre vonatkozó NKÖM rendelet előírásának, amely szerint az alábbiakat kell a tervnek tartalmazni (idézem):

- a szervezett képzésben résztvevők nevét, szakmai munkakörét, legmagasabb iskolai végzettségét, szakképzettségét;

- a képzés típusát, óraszámát;
- a képzés kezdetének és befejezésének időpontját;
- a képzéssel összefüggésben biztosított munkaidő-kedvezmény időtartamát;
- a képzés tandíját, vizsgadíját, a képzés egyéb (tankönyv, utazás, szállás, helyettesítési díj stb.) költségeinek összegét;
- a képzéshez szükséges, a központi normatív hozzájárulás feletti költségvállalás összegét;
- a képzési költségek elszámolásának módját és határidejét;
- a beiskolázási terv mellékletében a 120 óra feletti képzésben való részvétel költségvállalásáról, költségmegosztásáról szóló megállapodás másolatát.

A kapott anyag viszont mindössze a nevet és a jelenlegi képzés nevét tartalmazza, valamint 2 főre vonatkozó továbbképzési javaslatot, amiről viszont nem tudni, miért van benne.

5. A dokumentumvásárlási rendelet végrehajtása

A 157/2000. (IX. 13.) Korm. r. lehetővé teszi, hogy a *közművelődési és a közgyűjteményi szakalkalmazottak* minden évben meghatározott összeget (2006-ban 20.000.- Ft) fordíthatnak kiadványok vásárlására. A jogosultak körét a munkáltatónak minden évben jelenteni kell. A 2006-os listában azonban szerepel **A. S. igazgató** is. Tekintettel arra, hogy ő pedagógus munkakörben van, így a pedagógus szakkönyvvásárlási keretre jogosult, ***ezt a lehetőséget tehát jogtalanul vette/veszi igénybe.***

II. SZEMÉLYI DOKUMENTUMOK

Ezek részletezése előtt érdemes a vonatkozó jogszabályokat megismerni. A közművelődési intézményben lehetséges munkakörök elnevezéseit és a betöltésükhöz szükséges képzettségeket a már említett 150/1992. Korm. r. és a 2/1993. MKM r. is egybehangzóan rendezi. Ezek szerint közművelődési intézményben csak és kizárólag az alábbi szakmai munkakörök lehetnek:

- egyetemi végzettséggel:	közművelődési szakember I.
- főiskolai végzettséggel:	közművelődési szakember II.
- középfokú szakmai végzettséggel:	közművelődési szakember III.

A fentiekből következik, hogy a közművelődési jogban nincs olyan fogalom, mint *népművelő, animátor*, legfeljebb a szakmai köznyelvben, de nem hivatalos okmányokon. Az egyéb munkaköröket is definiálja a rendelet. Ebben az értelmezésben *informatikus* van, de nincs *oktatástechnikus*. (Ez is azt jelzi, hogy ezeket a munkaköröket az oktatási egységekhez kell telepíteni.) Nézzük tehát a szorosan vett közművelődési szakalkalmazottak alapvető személyi okmányait!

L. H:

2005. 09. 01-ei keltezésű munkaköri leírása vizsgálatunk egyik fontos és sokat mondó dokumentuma. Rögtön látszik, hogy a két másik közművelődési szakalkalmazotthez képest itt mindössze annyi történt, hogy az *intézmény alapidokumentumaiból átmásolták a közművelődési célokat és feladatokat*. Ezért ez ***nem értékelhető munkaköri leírásként – pótolandó.***

Néhány konkrét észrevétel azonban így is kínálkozik:

- A ciklusonkénti 8 órasi tanítás **jogsértő** egy közművelődési szakalkalmazott munkájában – akkor is, ha (mint tudjuk) szívesen teszi. Ilyen tevékenység közművelődési munkakörben nem szerepelhet.
- Nem jogsértő, de 13 pontban sorolt feladatai és jogkörei sorában **négy pont** is van, ami **teljességgel idegen egy közművelődési egység vezetőjének funkcionális szerepétől**. Ezek: 1. az intézmények helyiségeinek célszerű beosztása; 2. koordinálja az intézményi sporttevékenységet; 3. felügyeli a technikai alkalmazottakat; 4. az épület rendje és működése érdekében kapcsolatot tart a gazdasági hivatallal. (Ezekről később még szólunk.)
- Ellentmondásos az a mondat, hogy „*az igazgató akadályoztatása esetén közművelődési vonatkozásban teljes jogkörrel és felelősséggel helyettesíti*”, hiszen az ÁMK SZMSZ-e egyébként is szakmai önállóságot ad saját szakterületén az intézményegység-vezetőknek. Ez most itt annak ellentmond.

1997. 04. 16-ai keltű kinevezési okmányán a munkakör rovatban ez áll: „*ig.helyettes/közművelődési szakember*”. A szöveg két ok miatt is hibás: 1. a vezetői megbízás itt nem szerepelhet, arra más rovat hely szolgál, ahol megbízzák a valamely vezetői tevékenységgel; 2. hiányzik a közművelődési szakember szöveg után a „I” megjelölés.

2006. 04. 03. keltű kinevezés módosításán nem írták be a vezetendő intézményegység nevét, másrészt *intézményegységvezető-helyettes* írtak. Ráadásul utóbbit határozatlan időre, amit a közalkalmazotti jog nem tesz lehetővé.

E. G. K:

Munkaköri leírásán *művelődésszervező* titulus áll, amely jogi fogalomként – mint fentebb láttuk – nincs. Végzettsége szerint őt a *közművelődési szakember II.*-be kell sorolni

1994. 07. 25-i kinevezésén viszont még *népművelő* van, egy frissebb, olvashatatlan dátumú kinevezés módosításán viszont már *népművelő/közművelődési szakember* van.

Zs. M.:

Munkaköri leírása szerint ő *népművelő* – főiskolai végzettsége alapján helyesen *közművelődési szakember II.*

1995. 12. 21-i kinevezésé *animátor*, 1997. februári kinevezés-módosításán már *animátor/ügyviteli alkalmazott* a státusz neve.

Javaslom ellenőrizni a hivatkozott jogszabályok alapján valamennyi személyi okmányon a státusz-elnevezéseket, vezetői megbízásokat, a besorolások képzettségi feltételeit, és a szükséges korrekciókat megtenni.

III. SZERVEZETI ÉS TÖRVÉNYESSÉGI ÖSSZEGZÉS

A visszafogott értékelési szándék ellenére is ki kell jelteni, hogy **az intézmény szervezeti felépítése és igazgatási bürokráciája megengedhetetlenül sok törvénysértést és hiányosságot tartalmaz.**

A tartalmi problémák mellett itt most csak néhány konkrét jogsértő megoldást jelzünk:

- Az egységes SZMSZ hiánya
- A közművelődési intézményegységbe szervezett iskolai és nyilvános könyvtár rendezetlensége.
- Az iskolai könyvtáros jogszabályban előírt végzettségének hiánya.
- A szervezeti létszám és struktúra, a vezetői megbízások száma, elnevezése, hatóköre és hierarchiája kideríthetetlen az egymásnak ellentmondó alapidokumentumokból.
- Fentiekben belül is: a büfé mint szervezeti alegység.
- Az intézményi testületek (szakalkalmazotti értekezlet, igazgatótanács) jogsértő összetétele.
- L. H. tanítási órái.
- A dokumentumok hemzsegnek a jogszabályi fogalmaktól eltérő elnevezésektől.

Fentiekben kívül rengeteg, itt fel sem sorolt apróság színezi a képet. A tények és benyomásaim együttes tanulsága így fogalmazható meg: úgy tűnik, az ÁMK-ban a sok éves beidegződések elfedik a törvényességi szempontokat, minek következtében ***az intézményben a jogrend helyett a szokásrend dominál.***

B) A KÖZMŰVELŐDÉSI TERÜLET VIZSGÁLATA

Egy intézmény kimeneti teljesítményét csak abban az összefüggésben lehet megközelíteni és értékelni, ha tudjuk, hogy

- mit vár el a fenntartó?
- ehhez milyen kondíciókat biztosít?

E két alapvető szempont elemzését kell most megtenni, hogy utána a szakmai teljesítményről is szólhassunk.

I. AZ ÖNKORMÁNYZAT KÖZMŰVELŐDÉS-POLITIKÁJA ÉS -IGAZGATÁSA

Ebben az átfogó címben jelölhetjük mindazon jogi és szakmai *lehetőségeket*, amelyekkel az önkormányzat befolyásolni tudja a közművelődési feladatok ellátásának minőségét. Meg kell állapítani, hogy erre az önkormányzatnak elégséges jogi eszközrendszer áll a rendelkezésére. Vegyük ezeket sorba, és egyúttal nézzük meg, *milyen hatékonysággal használta ezen eszközeit*.

1. A város hosszú távú fejlesztési koncepciója

A 2001. datálású és meglehetősen vázlatos anyag 2.1.5. pontja mindössze néhány sort szentel a kultúrának, és az is inkább leltárszerű felsorolás, mint előremutató stratégia. Pedig itt lehetett volna szólni arról, milyen szerepet szánunk a közművelődésnek és intézményének a városfejlesztés folyamataiban. Ez tehát egy *alacsony hatékonyságú* dokumentum ágazatunk szempontjából.

2. Helyi közművelődési rendelet

Az ágazat alaptörvénye a már említett 1997. CXL. törvény, amely a múzeumi és a nyilvános könyvtári feladatok mellett tartalmazza a közművelődés helyi feladatainak ellátási szabályait is. Ennek 77. §-a hatalmazza fel az önkormányzatot rendeletalkotásra.

A 11/2001 (VI. 20) Ö. sz. r.9 §-a közül az első hangsúlyos a 4., amely a helyi feladatokat sorolja. Bár a törvény általános feladatait sorolják fel, minden egyes „rovat” alatt részletes helyi feladatsor olvasható. Úgy vélem, *elégséges szervezető* a helyi feladatok tervezéséhez.

3. A kulturális törvény egyéb eszközei

Kulcsfontosságú vizsgálatunk szempontjából a törvény 78. § (5) bekezdésének a) és b) pontja.

Az **a)** pont szerint az önkormányzat „*meghatározza a...közművelődési intézmény használati szabályait, működésének módját, valamint a közművelődési intézmény feladatait*”.

A **b)** felhatalmazása alapján „*kiadja az általa fenntartott közművelődési intézményalapító okiratát, ...jóváhagyja szervezeti és működési szabályzatát, éves munkatervét és költségvetését*”.

A két pont együttes alkalmazása tehát minden meghatározó és befolyásoló eszközt megad az önkormányzat számára. Éppen ezért az alapító okiratban és az SZMSZ-ben feltárt törvénysértések és hiányosságok – az előterjesztők mellett – **az önkormányzat felelősségét** is felvetik. ***E jog alkalmazási hatékonysága igen alacsony mértékűnek bizonyult.***

De nemcsak a törvényességről kell itt szólni. Az önkormányzat *szervezeti-szakmai vonatkozásban sem bizonyult igazán hatékony*nak, mert a strand és az Étterem átadásával olyan mértékű szervezetet hozott létre, amelyben **túl sok a diszfunkció**. Létrehozták a város legnagyobb önkormányzati szervezetét, amely sem szervezetelméletileg, sem szakmailag, sem a város foglalkoztatási mértékei szerint nem egészséges méret. Éppen ezért inkább a **profiltisztítás** javallott, amelyben a közoktatási intézmény azzal foglalkozik, ami a dolga: **nevel, tanít és művel**. A nem odavaló tevékenységeket pedig más szervezeti és gazdálkodási formába kell „kiszerezni”.

A **legfontosabb eszköz** azonban **a munkaterv elfogadásának joga és kötelessége** – lett volna, ha élnek vele. De nem éltek. Pedig ebben a szakmai együttgondolkodásban lehetett volna a közművelődési rendeletet érvényesíteni és az aktuális elvárásokat megfogalmazni. Ennek híján az ÁMK minden évben saját belátása szerint tette a dolgát. ***Önkormányzati hatékonyságról itt már egyáltalán nem is beszélhetünk.***

Szintén önkormányzati – bár kisebb jelentőségű – eszköz a továbbképzési terv elfogadása, ill. a beiskolázási terv megismerése (ti. azt nem kell elfogadni), hiszen ezzel lehet orientálni az alkalmazottak képességeit, a tevékenységhez szükséges tudást. Ám a tervekben láttuk, hogy az elfogadás inkább formalitás lehetett, kvázi intézményi szakmai belügy, amelynek a jelentőségét nem ismerték fel: ***gyenge önkormányzati hatékonyság.***

4. A közművelődési érdekeltségnövelő támogatás

A 4/2004. (II. 20.) NKÖM rendelet lehetőséget ad arra, hogy az önkormányzatok saját erő vállalása mellett igényeljének támogatást. A rendelet befolyásoló ereje abban van, hogy a fenntartó az intézmény infrastrukturális fejlesztésének irányait tudja ezzel megszabni. A rendszer roppant egyszerű: a rendelet mindössze egyoldalas mellékletén kell néhány rovatot kitölteni és **azt** beadni a szükséges kiegészítő dokumentumokkal:

- *a támogatás-igénylés alapjául szolgáló saját forrás betervezését igazoló önkormányzati költségvetési rendelet megfelelő fejezetének hiteles másolata;*
- *a helyi önkormányzat közművelődési rendelete;*

- a közművelődési intézmény, közösségi szintér fenntartását, működtetését igazoló dokumentumok hitelesített másolata (pl.: intézményalapító okirat, közművelődési megállapodás, közösségi szintért kijelölő önkormányzati határozat, közművelődési intézmény, közösségi szintér működésének támogatásáról szóló önkormányzati költségvetési rendelet megfelelő fejezete);
- a közművelődési intézmény alapítása, a közösségi szintér kijelölése idejének hiteles, igazoló dokumentuma, ha a támogatási igénylés a 10%-os keretre irányul.

Mit tett ezzel szemben az önkormányzat? Az űrlap kitöltése helyett beadott egy szöveges pályázatot, amelyben még a könyvtárát (!?) is beírta igénylőként. Tudni kell, hogy a könyvtári érdekeltség-növelő támogatás igénylése – bár ezen rendelet alapján, de – egészen más szisztéma szerint (a megyei könyvtáron keresztül) történik. Arról nem is beszélve, hogy a rendelet szerint az ott jelölt rovatba csak a tárgyévben vagy az előző évben alapított intézmények támogatására lehet pályázni. A pályázatba viszont becsülettel beírták az 1982-es alapítást. Összevetette mindezt valaki a rendelettel? Nem csoda, hogy az önkormányzat nem nyert. Pedig ez egy automatizmusra épülő pályázat, ugyanis ha valaki letesz önerőként 1 forintot, az állam e kereteiben kötelezően melléad kb. 40 fillért. Kijelenthetjük hát, hogy *az önkormányzat* e formai hibás pályázattal *elvesztett kb. 600 ezer forintot*. Mérsékli a hibát, hogy a korábbi években ezt az eszközt sikerrel használták

Összegzés

Kétségtelen, hogy a kultúráközvetítés – természete szerint – mindig valamelyest szubjektív, hiszen közvetítőinek értékeitől sosem lehet mentes – de nem is kell. Ezzel együtt állítom, hogy a pénzügyi gazdálkodás az önkormányzat *költségvetési kontrollja által*, a szervezet munkajogi világa *a Kjt. által*, s a szakmai tevékenység a *kulturális törvény* által úgy körül bátyázta az intézményi formát, hogy viszonylag jól behatárolhatóvá válik a tevékenység és a napi működés. Ez a három pillér olyan *objektív garanciarendszert* jelent, amely a fenntartó, a szervezet s nem utolsó sorban a használók kulturális érdekeit egyaránt képes védeni. Ha egy önkormányzat **jól él** a kulturális törvény által kapott jogosítványával, a pénzügyi és a jogi kontroll segítségével olyan intézményt tud létrehozni, amelyben az igazgató csak e kereteken belül kap szabad mozgásteret.

Ezek alapján ki kell mondani: **az önkormányzat egyáltalán nem, vagy nagyon alacsony hatékonysággal használta ezeket az eszközöket. Elmulasztott olyan lépéseket, amelyekkel érvényesíteni tudta volna fenntartói elvárásait.** Úgy is mondhatnánk: **alacsony fokú volt az önkormányzat közművelődés-politikája és közművelődés-igazgatása.** E tény persze nem menti az intézményt, de nem is köteles egyedül magára vállalni a feltárt jogsértéseket és hibás döntéseket.

II. A KÖZMŰVELŐDÉS KONDÍCIÓI

A feladatok ellátásához szükséges pénzügyi keretek teremthetik meg a tárgyi, személyi és szervezeti feltételeket. Mit jelent ez részletesebben?

Jelenti

- az épület szakmai tereinek szerkezetét, méreteit, felszereltségét, hangulatát, szakmai alkalmasságát; a szükséges technikai eszközök mennyiségét, korszerűségét, minőségét;
- a szakmai és nem szakmai személyzet létszámát és egymáshoz viszonyított arányát, képzettségét.

Mindezek közös eredője a rendelkezésre álló költségvetés, amelynek elsődleges forrása a fenntartói támogatás, másodlagos forrása a saját bevételek, amelyek közül egyre fontosabb rész a pályázati támogatások elérése. Vegyük sorba ezeket!

1. A tárgyi világ

Az intézménynek egy klasszikus szocreál beton építmény adott „otthont”. Az idézőjel már jelez valamit: egy falusi milió közepébe beleerőszakolt idegen építészeti együttes a helye egy eredendően közösségi karakterű tevékenységnek. Tény, ez az enteriőr nem kedvez az emberközpontú tevékenységeknek, még akkor sem, ha ez közvetlenül nem is érezhető. Ez az adottság azonban olyan tény, amit tudomásul kell venni. Jelentősen erősíti azonban a problémát az, hogy a klasszikus, önálló művelődési házakban kialakítható klubos, szabadabb berendezések helyett itt az iskola tantermei adnak helyet a legtöbb társas tevékenységnek. A klubszerű fotelos, szőnyeges társas tér helyett a tanterem poroszosan berendezett szikár, már-már rideg tárgyi világa fogadja a résztvevőket.

Ennek kapcsán itt is érvényesnek mondható egy tanulmány* azon megállapítása, amit az országos szakfelügyeleti vizsgálatok kapcsán az ámk-ban dolgozó kollégák közül többen megfogalmaztak, hogy *a fiatalok örülnek annak, ha kikerülnek az iskolából* és a pedagógusok látóköréből, és azt akarják, hogy ne is lássák most az iskolát egy pár évig.

Nem kell különösen okos elemzés ahhoz, hogy összevessük az ÁMK épületi adottságait egy kimondottan közművelődésre használt épületével, és kimondjuk: ***ezek a körülmények nem kedveznek a tevékenység szervezésének*** – különösen a fiatalok vonatkozásában, akiknek ma nincs megfelelő külön tér (klub), ahol közösségi-művelődési életet élhetnének. Pedig ha az ő művelődési folyamataik, a tevékenységhez való kötődésük megszakad, később szinte elérhetlenné válnak.

* Lipp Márta: Egy ámk-kutatás első eredményei. In: II. Közművelődési Nyári Egyetem, 2000, Szeged. Csongrád Megyei Közművelődési Tanácsadó Központ; továbbá:
http://www.shp.hu/hpc/userfiles/knye/2000_lipp.rtf

Mindezek miatt **javaslom** megvizsgálni, hogy *a nyilvános könyvtár iskolába való telepítése* megoldható-e, s abban az épületben kialakítani társas alkalmakra alkalmas tereket. Így egy teljesen különálló helyiség – „Klubház” – szolgálhatná a feladatokat, amely sokféle közművelődési tevékenységnek lehetne valódi *otthona*.

Az intézmény berendezése, bútorzata jó állapotú, bár a tantermi bútorokon látszik a többéves mindennapos használat. Itt viszont előny az ámk-lét: komoly audiovizuális technika áll a közművelődés rendelkezésére.

2. A személyi feltételek

A közművelődési intézményegység **legerősebb faktor**ával állunk szemben, hiszen három, szakirányú felsőfokú végzettségű közművelődési szakember áll rendelkezésre, akik láthatóan elkötelezetten végzik munkájukat. (E pont alatt természetesen nem számítom ide a két könyvtár alkalmazottait.) Tekintettel azonban arra, hogy az önkormányzat a korábban elemzettek szerint nem fogalmazott meg elvárt feladatokat, hanem egy bázisfinanszírozással fenntartotta az intézményt, **nem lehet megállapítani, hogy ez a létszám sok vagy kevés**, legfeljebb annyit: nagyjából típusos. Hasonlítsuk össze néhány Csongrád megyei település szakalkalmazotti létszámával:

Népességszám (fő)	Vezető + szakmai beosztott
3345	1+1
4478	1+1
5085	1+1
5594	1+1
7632	1+2
7718	1+2
8100	1+2

Ezek a számok azonban csak jelzésértékűek lehetnek, hiszen nem ismerjük a velük szembeni feladatelvárásokat.

Az viszont az ámk-lét előnye, hogy az intézmény technikai és kisegítő állománya is kiveszi a maga részét a közművelődési feladatok ellátásából. Ilyen lehetősége az önálló intézményeknek nincs.

3. Pénzügyi keretek

Önálló művelődési ház elemzésénél itt számok, táblázatok és összehasonlító sorok állnának, amelyek azonban itt nem olvashatók. *Bizonytalan terepre* érkezünk ugyanis, hiszen a közművelődésre szóló költségvetés ugyan el van különítve az ÁMK-ban, de a dologi kiadások nagyrésztében tulajdonképpen egy *virtuális költségvetésről* beszélhetünk. Arra ugyanis semmilyen viszonyítási pont nincs (véltetően nem is lehet), hogy miért épp' annyi az egyes dologi rovatokra tervezett kiadás. Ez csupán egy elméleti visszaosztás a

kialakult gyakorlat alapján, de az ÁMK-nak a *teljes* költségvetéssel kell elszámolni. Ezért egészen nyilvánvaló, hogy folyamatos belső egyeztetésekre és átcsoportosításokra kényszerül az intézmény év közben a költségvetés betartásához. Senki nem hiheti komolyan, hogyha pl. az iskolába kell még papír, akkor arra nem fogják igénybe venni a közművelődés irodaszer rovatát. S még olyan is lehet, hogy fordítva...

A közművelődésre fordított összegek ellenőrzéséhez precíz energetikai költségszámításokra lenne szükség termenként, hogy azok önköltségi óradíja kalkulálható legyen. A karbantartási és egyéb bérköltségeknél azonban ez már hitelesen nem oldható meg, hiszen lehetetlen megállapítani, hogy pl. a portások, vagy a takarítónők munkaidejük hány százalékát fordítják a közművelődéssel összefüggő feladatok ellátására. Ebben a keretben valóban az ÁMK-lét lényege jelenik meg.

Tudomásul kell tehát vennünk, hogy ebben a szervezeti és fizikai szimbiózisban **nem állapítható meg, hogy a fenntartó sokat vagy keveset ad a közművelődésre.** Ilyen csak fizikailag elkülönült épületben tehető meg.

A fenti alaphelyzeten túl persze *intenzíven használta ki* az intézmény a lehetséges pályázati forrásokat, amelyek szakmai munkáját segítették. 2006 kivételével pedig az önkormányzat is sikerrel igényelte a közművelődési érdekeltségnövelő támogatást.

III. A KÖZMŰVELŐDÉSI TEVÉKENYSÉG

Az intézményegység tevékenységszerkezetével kapcsolatban két szempont szerint fogalmazhatunk véleményt:

1. mennyire funkcionális?
2. milyen értéktartalmú?

Az *elsővel* kapcsolatban már jeleztem közvetve néhány problémát az SZMSZ-nél, ill. L. H. munkaköri leírásánál. Néhány beszámoló ill. programterv elemzése után azonban egyértelművé válik, hogy **a közművelődési intézményegység számos nem közművelődési feladattal van terhelve, ami az alaptevékenységtől vesz el kondíciót.**

Egy 2005. 11. 22-i beszámoló teljesen magától értetődően fogalmazza egy anyagba az ÁMK művelődési és sport feladatait. Aláírója L. H.

A 3,5 oldalas anyagból kb. 1 oldal szól a közművelődésről. Csatolt mellékleteiben is dominálnak a sportrendezvények.

Az *1. sz. melléklet az Állandó délutáni programokat* foglalja össze, melyből a nyugdíjas klubon kívül a táncszakkörök és a nyelvtanfolyamok minősíthetők funkcionális tevékenységnek. Ez azonban a termék használatában sokkal kisebb mértékű a többihez képest.

A 4. sz. melléklet a 2004-ben megvalósult rendezvényeket sorolja, benne a fenti sporteseményekkel. De itt olvashatóak a terembérleti jogviszonyban mások által rendezett események is, pl. méneshirtok nagygyűlés, génbank gyűlés, népszavazás, MÁV kupa stb. Úgy vélem, az lenne korrekt megoldás, ha külön választanák a saját rendezvényt a bérbeadásoktól.

2006-os programtervükben számtalan olyan rendezvény van, amely diák vagy külsős sportesemény, vagy iskolai osztályok belső ünnepe. Ezeknél gyakran jelennek meg felelősként a szakmai munkatársak. Teljesen biztos, hogy a diákolimpia, az alsós és a felsős farsang nem közművelődési tevékenység, ilyen minden iskolában van, függetlenül a helyi művelődési intézményektől. De ugyanígy sorolható itt a testnevelési hónap, a pedagógus nap, az akadályverseny, a birkózó tábor, a tanévnyitó ill. a ballagási ünnepség, az országos tenyészverseny (?), a birkózóverseny stb. Az pedig végképp érthetetlen, miért dolgozik a megyei rendőr-főkapitányság megyei versenyének lebonyolítása (kivéve, ha ezt fizetett szolgáltatásként végzik). **Ha ezeket az iskolai élethez kötődő ünnepi és sportprogramokat, valamint a külső rendezvényeket kivennénk a programtervből, az bizony szerény mértékűre zsugorodna.**

(Mivel nem törvényességi probléma, itt jegyzem meg, hogy ez a programterv szakmai értelemben nem is felel meg a munkatervvel szemben elvárható szempontoknak. Egy programsor ugyanis mindig csak végterméke egy tervező gondolkodásnak, amelynek alapja az előző év tevékenységének kritikus elemzése. Arra alapozva lehet sok szempont végiggondolásával megfogalmazni, mit-**miért** cselekszünk. Egy jó munkaterv a **funkciók – célok – feladatok – eszközök és módszerek logikai hierarchiája** szerint építkezhet, s nem ötletszerű programokra. *Ilyen dokumentummal azonban az ÁMK nem rendelkezik.*)

Az intézményegység vezetőjének az SZMSZ-ekből és munkaköri leírásából látható szerepe is a *diszfunkcionális* tevékenység-felfogást bizonyítja. Már az is elképesztő, hogy heti 4 órás tanítása is része munkaköri leírásának. Könnyű kiszámítani, hány órát jelent az, ha viszi T.-be a gyerekeket úszásoktatásra. Ez a kérdés nem intézhető el azzal, hogy szereti csinálni. Felelősségi körébe tartozik a két könyvtár, valamint az iskolai diáksport is. S ha ezekhez hozzávesszük azt, hogy a közművelődés SZMSZ-e szerint hozzá tartoznak az udvarosok, takarítók stb., akkor ebből határozottan egy **sportigazgató és házgondnok keverék-szerepe** rajzolódik ki.

Tisztán látszik, hogy minden olyan maradék tevékenység, ami nem közvetlen közoktatás, ebbe a munkakörbe torlódott fel. Így egészen biztos, hogy **ezek a funkcionális szereptől vesznek el energiákat** – L. H. legjobb szándékai ellenére is. Fentiek szerint nem valószínű, hogy sok operatív közművelődési munkára maradna ideje. *Indokoltnak látszik egy, a gazdaságvezető alá rendelt gondnoksági csoport létrehozása, ami tehermentesíteni őt az általános feladatok alól.* (Meg kell jegyezni, hogy L. H. mellett felelősként több sporteseménynél megjelenik Zs. M. is – erősítvén feltevésemet.)

A **funkcionalitás összefoglalásához** modellezni kell, hogy mi lenne ezekből a programokból átvihető egy önálló művelődési házba. Ha kivennénk belőle a jelzett diszfunkcionális programokat, akkor – a rendelkezéseimre bocsátott dokumentumok alapján!– az fogalmazható meg, hogy **egy 3 fős művelődési házi szakembercsoporttól ez mennyiségileg kevés.**

Nem azt állítjuk, hogy e csoport keveset teljesít, hanem azt, hogy ebből kevés a valóban közművelődési tevékenység. Azt állítjuk, hogy *e csoport túlzott mértékben gondnokol, iskolai ünnepeket és sportot szervez, külső eseményeket rendez.* Ezek nagy része ma is állandó esemény bármelyik önálló iskolában – ehhez nem kell ámk, hanem szervezik a szaktanárok a szülők segítségével, vagy épp nélkülük.

A közművelődési szakemberek szerepfelfogása olyannak tűnik, mintha **iskolai szabadidő-szervezők**, s nem a település egészében gondolkodó közművelődési szakemberek lennének. Kétségtelen tény, a könnyebb ellenállás iránya az egyébként is bármikor „befogható” gyereksereg, nekik sokkal könnyebb programot szervezni, mint a város ifjúságát és felnőtt népességét megszólítani. Látható, hogy a két demográfiai végpont jelenik meg a csoportoknál, de dominálnak a gyerekcsoportok. Ráadásul az ámk-lét jó hivatkozási alap, erősíti és legitimálja is ezt a szerepfelfogást, miközben hiányzik e felfogás reciproka, mármint hogy a pedagógusok részvétele alig jelenik meg a valódi közművelődési tevékenységben.

Az első kérdésre tehát összefoglalóan az a válasz, hogy túl sok a diszfunkcionális tevékenység és túlzottan gyerekközpontú a közművelődés.

A másik kérdés **a tevékenység értéktartalma.** Ennek értékeléséhez hívom segítségül *Lipp Márta* korábban már idézett tanulmányának részletét, mert a szöveg pontosan lefedi saját tapasztalataimat és véleményemet.

„Azt látom az igazi különbségnek a klasszikus művelődési házak és az ámk-k között, hogy *más-más jellegű kultúrát akarnak eljuttatni* a közönségükhöz. Az ámk-k valóban adnak arra – és nemcsak a minőségbiztosítás óta, hanem már korábban is ez volt a helyzet –, hogy bizonyos mértékig minőség kerüljön be az intézmény falai közé. Ki lehet jelenteni, hogy egy *szolid minőségű, standardizált kultúrát* közvetítenek az ámk-k, amibe se a nagyon silány, sem a nagyon jó nem kerül be, sem az nem, amiről még nem tudjuk, hogy mi, lehet nagyon jó is, lehet nagyon silány is, csak a kísérletezés során, a jövőben derülne ki. Ezt tartom az ámk-nak a saját karakterisztikumából fakadó valódi negatívumának, hogy **a hatékonyság oltárán föláldozódik az újítás, és a megújulás.** Annak érdekében, hogy minél több színvonalasnak mondható programjuk, műsoruk legyen, minél több kultúrát juttassanak el az emberekhez,

háttérbe szorul a nyitottság és veszendőbe megy az **a társadalmi érzékenység**, amit a legrosszabb körülmények között működő kis falusi kultúrház is tud.

A művelődési házak sokszor csetlő-botló módon lehet, hogy ízlés és ízléstelenség között hanyódva, de mégis beengednek a falaik közé több mindent, ami az **eleven élet**. Az ámk-ban, ahol meghatározódik, hogy mi a minőség és mi nem, és meghatározódik egy attitűd, amely a szervezethez és a flottság igényére épül, nem fér bele mindez. Nem férnek bele a kevésbé szervezett és nem eléggé kiforrott formák, amikhez úgy látunk hozzá, hogy majd meglátjuk, mi lesz belőle. A művelődési házak ebben az országban számtalan progresszív társadalmi-kulturális folyamat életre kelését segítették, felerősítették, nem egy esetben bábáskodtak fölötte. (...)

A klasszikus művelődési házak és az ámk-k eltérő tevékenységjellemzői mögött *eltérő intézményfilozófia* és *eltérő kultúrafelfogás* áll. (...) A művelődési házak "culture for" magatartásával szemben az általános művelődési központok "culture of" magatartást tanúsítanak. A "culture of" attitűd egy meghatározott tárgykörnek, témának a kultúrájára épít, középpontjában a kultúra ismeret jellegű tartománya áll, s a feladatát elsősorban a **terjesztésben** látja. Ez az intézményfajta – ha sokszor burkoltan is –, azt állítja magáról, hogy arra van, hogy az úgynevezett autonóm kultúra (tudomány, művészetek) termékeinek felhasználásával bizonyos dolgoknak a kultúráját terjessze, közvetítse, azon a szinten, amilyen szinten a közönsége fel tudja fogni. Lényege szerint ez azonos az oktatási intézmények attitűdjével.

Ezzel szemben a klasszikus művelődési házak alapvetően nem egy terjesztői, hanem egy **felhasználói attitűddel** élnek. A "culture for" beállítódás a kultúrát nem önmagáért veszi, hanem valamiért, valaminek az érdekében él vele, például egy, az élet által fölvetett probléma megoldása érdekében használja. Középpontjában nem az ismeretek, hanem a kultúra eszmei tartománya áll, s elsősorban a szociális vagy normatív integrációt mozdítja elő azáltal, hogy elősegíti az értékek internalizálását. A kultúrafelfogás érték-központú abban az értelemben, hogy a kultúrának ezt a tartományát mozgósítja elsősorban. Fontos, hogy különbséget tegyünk, az érték-központú alatt nem azt értjük, hogy minél értékesebb kultúrát vigyen be a házba, hanem abban az értelemben, hogy az értékrendet segíti átalakítani, egy új értékrendet kikristályosítani. Úgy látszik, hogy ez az, ami nem standardizálható. Úgy látszik, hogy ez az, amit nem lehet a hatékonyság elvének alávetni. Ezért hát igaz, hogy általánosságban kulturáltabbak, és ebben az értelemben modernebb, hatékonyabb, talán flottabb intézmények az általános művelődési központok, viszont **az a fajta társadalmi érzékenység, ami a klasszikus művelődési házakban megvan, csorbulni látszik az általános művelődési központok esetében.**"

Nézzük meg egy másik érték-szempontra alapján is a tevékenységeket. A szakminisztérium közművelődési szakfelügyeletének egyik alap szempontsora a tevékenységek rendszerezésére szolgáló adatlap*.

* Forrás: http://www.erikanet.hu/system//adatbazis_fajl.php?fajl_id=25877

	A HELYI KÖZMŰVELŐDÉSI TEVÉKENYSÉG FORMÁI ÉS ÉRTÉKELÉSE	Minősítés
1. A HELYI KULTÚRA közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat	Minden olyan <i>közművelődési forma</i> , mely a <i>helyi-térségi azonosságtudatot fejleszti</i> , továbbá a helyben lakókban erősíti mentális kötődésüket településükhöz. <i>Részét képezi a lokálpatriotizmus értékvilágának</i> . Ilyenek lehetnek az emléknapok, helyi és kistérségi rendezvények, kiadványok, településközi kapcsolatok, vendégestek, testvér kapcsolatok.	
2. A HELYI TÁRSADALOM KÖZÖSSÉGI KULTÚRÁJÁNAK közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat	A helyi politikai és közélet, a helyi nyilvánosság, a helyi társadalom kohézióját erősítő tevékenységek. A helyben megnyilvánuló és érvényes érdekeket kifejező, elsősorban civil önszerveződések munkájának segítése, a közösségfejlesztő módszerek alkalmazása. Ez jelenti a demokrácia helyi minőségének fejlesztését épp úgy mint az emberi kapcsolatok szakszerű katalizálását.	
3. A LÉTKULTÚRA közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat	Azon <i>tanfolyamok, szakkörök, át- és továbbképzések, népfőiskolák, valamint egyéb felnőttképzési formák</i> , melyek elősegítik a helyben lakók <i>életesélyeinek növekedését</i> , a praktikus ismeretek közvetítésével <i>hozzájárulnak</i> a lakosság ismeret- és képzési szintjének növekedéséhez, javítják munkaerő piaci kompetenciájukat, <i>mindennapi életük gazdagításához</i> . (Pl.: HEFOP pályázati részvétel)	
4. A KREATIVITÁS ÉS ÖNKIFEJEZÉS KULTÚRÁJÁNAK közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat	Az <i>élményközpontú közösségi formák</i> , és egyéni ambíciókat összesítő programok, sorozatok, minősítők, helyi és területi bemutatók szervezése, közvetítése, az ezekhez szükséges működési feltételek biztosítása.	
5. Az ÜNNEPI ÉS EGYETEMES KULTÚRA közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat	Az un. <i>magas kultúra produktumait</i> és a vállaltan <i>elitista, értékközpontú</i> programok, rendezvények, fesztiválok stb. szervezése és az e körbe tartozó hivatásos együttesek működtetése. Jó részt e körbe tartoznak a nemzeti ünnepek alkalmával szervezett bemutatók, programok.	
6. Az EGYÜTTÉLŐ MÁSSÁGOK KULTÚRÁINAK közvetítését és a tolerancia képességének fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat	Idetartozik a másságok megismerését, a kölcsönös tolerancia és empátia kialakulását célzó és segítő közművelődési törekvések összessége. (etnikai, kulturális, vallási stb. eltérések komplex kezelésével). Külön kiemelendők a marginalitás, a migráció, a kulturális konfliktusok, a leszakadó rétegekkel kapcsolatos kezdeményezések.	
7. A KÖZHASZNÚ KULTURÁLIS SZOLGÁLTATÁSOK közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat	Információ, programok, utazások, tanácsadás, spontán és szervezett kapcsolatépítés, közhasznú és szakmai információkat szervező kiadványok.... (ROP, kulturális turizmus...)	

E szempontsor egyúttal támpont is ahhoz, mi mindent lehetne és kellene végezni egy közművelődési intézménynek. Ezt végigolvasva könnyen belátható, hogy az ÁMK-ban a saját szervezésű tevékenység dominánsan az 1., 4. és 5. pontokba sorolhatók be. A többi négybe alig tudnánk tenni valamit. Vagyis: a közművelődési tevékenység szerkezetében az *arányosságra* is figyelni kellene, mert sok fontos lehetőség és fel sem ismert igény kielégítése maradhat így el. Ez a helyzet azonban szinte természetesen következik az idézett tanulmányban jelzett értékfelfogásokból.

A helyzet és a tevékenység átfogó indoklását pedig ismét Lipp Mártától idézem: **„az általános művelődési központokban a közművelődés strukturálisan alárendelt helyzetben van, ami lehetetlenné teszi, hogy saját immanens szakmai logikája szerint működjön.”**

ZÁRSZÓ ÉS ÖSSZEGZÉS

Megbízásunk arra a két alapvető kérdésre irányult, hogy

1. milyen az intézmény törvényessége?
2. milyen a feltételek harmóniája s a tevékenység hatékonysága?

Az első kérdésre a válasz – a korábban részletezett megállapítások alapján – az, hogy alig találtunk olyan intézményi és személyi dokumentumot, amely megfelelt volna a hatályos jogszabályoknak. Bonyolítja a helyzetet, hogy *az alapidokumentumok egymással sincsenek szinkronban.* Nem egyértelmű a szervezeti struktúra, a vezetők száma, hierarchiája és kompetenciaköre. Ezért lehet igaz korábbi jellemzésem, miszerint **az intézményben a jogrend helyett a szokásrend kormányoz.**

A második kérdés első felére nem lehet egyértelmű választ adni, mert hiányoznak a már jelzett viszonyítási pontok. A közművelődési támogatást ugyanis csak feladatfinanszírozási szempontok érvényesítésével lehet szabályozni és mérni.

A kérdés második fele viszont megválaszolható. A tevékenység **közművelődési hatékonysága szakmailag alacsony** és túlzottan iskolaközpontú, ám ezt csak a **diszfunkciók megszüntetésével**, a felszabaduló kapacitások felhasználásával lehet helyreállítani.

Mindezek alapján ki lehet jelenteni, hogy az ÁMK-n a „kabátot újra kell gombolni” törvényességi és szakmai értelemben egyaránt. Ez azonban csak a két fél felelős kooperációjában valósulhat meg.
